

НОВАТА ИСТОРИЯ НА СТАРИЯ КОНТИНЕНТ

Европейските първенства
по футбол

Родилни мъки за сребърната амфора

Както и световните първенства, така и европейските стартират след много трудности и разногласия. Парадоксално е, че Европа, на територията на която още през 1904 г. е основана световната футболна асоциация ФИФА (в Париж), до 1954 г. няма своя континентална асоциация, а до 1958 г. – първенство на националните отбори на Стария континент. А още през 1916 г. започва подобен турнир в Южна Америка („Копа Америка“), през 1956 г. – в Азия, и през 1957 г. – в Африка. Идеята да се организира шампионат на националните отбори на Стария континент датира още от далечната 1927 г., когато тогавашният генерален секретар на Френската футболна федерация Анри Делоне излага становището си на едно от съвещанията на ФИФА. То обаче не намира нужната подкрепа, тъй като световната асоциация е твърде заета от предстоящото начало на световните първенства, а и се смята, че ще бъде уронен престижът на олимпийските футболни турнири. Нещо повече – тогавашният президент на ФИФА Жул Риме, който се смята за „Бащата на световните футболни първенства“, вижда в един евентуален турнир за Купата на Европа угроза за собственото му „отроче“, което дори още не е дошло на бял свят. Споровете стават и в смутен период, когато четирите британски асоциации (на Англия, Шотландия, Северна Ирландия и Уелс) умишлено бойкотират първите три предвоенни световни първенства.

729

Втората световна война още повече забавя хода на подготовката за първенството на континента. Едва на 27 май 1952 г. в Цюрих се срещат Анри Делоне, неговият италиански колега Оторино Бараси (същият, който по време на войната спасява безценната статуетка на световната купа „Златната Нике“ в дървена обувка под кревата си) и белгийският секретар Жозе Краай. На тази среща за първи път детайлно са обсъдени възможностите за един евентуален европейски шампионат, като година преди това Бараси вече е представил на ФИФА проект за европейския турнир, но документът така и не вижда бял свят. Две години по-късно в навечерието на петото световно първенство в Швейцария, на 15 юни 1954 г. в Базел на историческа конференция представители на 25 европейски страни взимат решение за създаване на Европейска футболна асоциация (УЕФА), обединяваща федерациите на европейските страни. В края на октомври 1954 г. новоизбраният Изпълнителен комитет на УЕФА възлага на Делоне, Краай и шотландеца Джордж Греъм да подготвят предложения за провеждането на първия континентален турнир за националните отбори в Европа.

През март 1955 г. във Виена на първия конгрес на УЕФА съдбата на европейското първенство все още тъне в мъглата на неизвестността. Съгласно предварителните проекти, то следва да се разглежда като своеобразна квалификация за европейските отбори с оглед на предстоящото световно първенство. В тази линия на поведение

отново прозира конформизъм по отношение на ФИФА, която би се „разсърдила“ от конкуренцията на един независим европейски турнир. А част от делегатите са въобще против първенство на континента за национални отбори, като за тях е напълно достатъчно започналото съревнование на клубно равнище – турнирът за Купата на европейските шампиони. След бурни дебати конгресът възлага на Изпълкома на УЕФА да представи нов проект, който да се разгледа след една година.

Но на следващия конгрес на УЕФА през юни 1956 г. в Лисабон се утвърждава само новият състав на комисията по разработката на проекта, като по-известните имена в него са французинът Пиер Делоне (син на починалия през ноември 1955 г. Анри Делоне) и унгарецът Густав Шебеш – треньорът на феноменалния тим на Унгария от първата половина на 50-те години на миналия век. На 27 март 1957 г. в Кьолн комисията излиза с подробен план – квалификации, осминафинали, четвъртфинали и заключителен финален турнир на четирите най-добри отбора, организиран в една от страните-участнички. Президентът на УЕФА Ебе Шварц веднага публикува проекта в първия официален бюлетин на асоциацията. Въпреки неговите очаквания обаче, на конгреса на УЕФА на 28 юни 1957 г. в Копенхаген от 27-те делегати „за“ първенството гласуват едва 15. Против турнира рязко се обявяват представителите на четирите британски асоциации, както и тези на Белгия, Холандия, Италия и ФРГ, аргументирайки се с претовареността на играчите в националните първенства. Зад кулисите обаче прозират интересите на големите европейски клубове, заинтересовани много повече от популяризирането на клубните турнири, откъдето идват и големите печалби. Четири дни преди началото на световното първенство в Швеция отново се провежда гласуване, а резултатът е 15:7 за европейското първенство.

На 6 юни 1958 г. в хотел „Форест“ в Стокхолм се тегли жребият за квалификациите за първото първенство на Европа за национални отбори. Там председателят на Френската футболна федерация Пиер Пошоне подарява на УЕФА копие от антична амфора от четвъртото хилядолетие преди новата ера с барелеф на човек, играещ с топка. По този повод авторитетният спортен вестник „Екип“ пише: „Този барелеф от атинския археологически музей доказва, че футболната техника е вечна.“ Купата е сребърна, висока 50 см и тежи 8 кг. Тя е изработена от парижкия ювелирен майстор Мишел Шобийон. На лицевата ѝ част има надпис: „Купа на Европа – Купа Анри Делоне – Шампионат на Европа“. Президентът на УЕФА Ебе Шварц веднага предлага турнирът да носи името „Анри Делоне“ в памет на неуморимия пропагандатор на първенството, който така и не доживя „раждането на своето дете“. Затова през 1960 и 1964 г. турнирът е за Купата на европейските нации или за купата „Анри Делоне“, а от 1968 г. вече се нарича европейско първенство. По решение на УЕФА купата остава вечно притежание на отбора, който я спечели три пъти подред или стане шампион в пет първенства. Така с „Цезарово сечение“ се ражда шампионатът на Стария континент за национални отбори...

„Евро '60“ във Франция

В НАЧАЛОТО Е ПОНЕДЕЛНИК...

Първият мач в историята на европейските първенства по футбол се играе на 28 септември 1958 г. на ст. „Ленин“ в Москва. Пред повече от 100 000 зрители отборът на СССР побеждава Унгария с 3:1, а авторът на първия гол на първенствата е Анатолий Илин (СССР), който открива резултата в 4-ата минута. Още в зората на турнирите започват и трениорските кадрили. В този мач „Сборная“ е ръководена от Гаврил Качалин, но още преди ответния двубой в Будапеща той е сменен от Михаил Якушин. По ирония на съдбата обаче преди финалната фаза Качалин отново е назначен на поста си и впоследствие обира плодовете на своя труд. Бъдещите световни вицешампиони от Чехословакия успяват да стопят пасива от два гола на Ейре. По време на мача в Дъблин възниква куриоз – в 23-ата минута контузеният чех Мраз е заменен от Хилдебранд. Днес това не би учудило никого, но по онова време смените са строго забранени. Ирландците и белгийският съдия Ван Нуфел обаче се оказват джентълмени и разрешават да се извърши смяна. Така Хилдебранд влиза в историята на европейските първенства като единственият играч, влязъл

731

Капитаните на СССР и Югославия Игор Нето (вляво) и Бора Костич минути преди началото на финалния мач на „Евро '60“

нелегално на смяна. А в реванша вратарят на Чехословакия Стахо става първият вратар, отбелязал гол от дузпа. Франция леко преодолява Гърция, но французинът Роже Марш пък става първият играч в европейските първенства, който си вкарва автогол. В четвъртфиналът Франция – Австрия 5:2 прочутият стрелец Жюст Фонтен се вписва в историята като първият футболист с хеттрик на тези шампионати. Така при пресяванията и в четвъртфиналите изненади няма, като изключим мачовете Испания – СССР, които... не се играят.

Когато капризът на жребия противопоставя на четвъртфинал отборите на Испания и СССР, цяла футболна Европа с интерес очаква този сблъсък. Независимо от „желязната завеса“, в СССР много добре знаят за великия „Реал“ на Ди Стефано и Хенто, както и за „Барселона“ на Кубала и Суарес. До края на 1959 г. футболните федерации на двете страни се договарят мачовете да се играят на 29 май 1960 г. в Москва и на 9 юни 1960 г. в Мадрид. Но... те остават само на теория. Въпреки че 10 дни преди двубоя в Москва представители на двете делегации обсъждат последните детайли, само седмица преди първия четвъртфинал испанското правителство забранява на отбора да пътува за Москва, тъй като генералисимус Франко „не желае отборът на Испания да играе в комунистическа държава“. Съществуват няколко версии за това странно решение, като най-правдоподобната е тази, че треньорът на Испания Хеленио Херера не може да обещае на „Каудильо“ задължителна победа. Освен това на 19 май Херера гледа с очите си как в Москва СССР разгромява Полша със 7:1 и хвали съветския отбор, а думите му, тиражирани от испанските вестници, били сметнати от Франко като проява на слабост.

732

На 20 май на извънредно заседание на испанското правителство се разглежда въпросът „За целесъобразността от провеждането на международни мачове между съветски и испански футболисти и в частност за възможните посещения на испански граждани в Москва и на съветски граждани в Мадрид“. На 25 май от УЕФА информират съветската делегация, че мачовете няма да се състоят. Три дни преди първия двубой президентът на Испанската федерация Алфонсо де ла Фуенте с помощта на министъра на външните работи получава аудиенция при Франко, а отборът, начело с Херера, с надежда чака на летището положителен отговор, като на пистата два самолета са готови във всеки един момент да полетят към Москва. Отговорът обаче е „Не“, като „Каудильо“ единствено скланя двубоят да се играе на неутрален терен. В навечерието на мача на извънредно заседание Изпълкомът на УЕФА отхвърля испанското искане, дисквалифицира Испания и наказва федерацията с 31 500 швейцарски франка като компенсация за съветската страна за всички разходи по организацията на първия мач. Тогава генералният секретар на ЦК на КПСС Никита Хрущов в типичен за времето стил казва за Франко: „Той от позицията на десен защитник на американския престиж си отбеляза автогол, забранявайки на испанските футболисти среща със съветския отбор“. Любопитно е също така, че във връзка с първия мач в Москва е отпечатана програма, посветена на голямото събитие в тираж... 150 000 екземпляра. Съдбата на програмата обаче е незавидна – голяма част от нея е унищожена, а на редките запазени екземпляри се вижда печат: „Мачът е провален от правителството на Франко“. Така без игра СССР се класира за финалната фаза през 1960 г. във Франция, а Европа така и не вижда вероятния зрелищен дуел между великите Ди Стефано и Яшин, намиращи се в зенита на славата си.

„Черния паяк“ Яшин обира оваците

Финалният турнир се провежда в началото на юли 1960 г. във Франция. Любопитно е, че още през март същата година първият кандидат за организатор на финалната фаза е... Испания. Сметките на местната федерация обаче явно са правени без кръчмаря, т. е. без Франко. В първия полуфинал в Марсилия СССР без проблеми се справя с Чехословакия с 3:0, като 22 минути преди края чехът Войта пропуска дузпа, биейки в страни. След мача той заявява, че причина за пропуска му са хипнотизаторските способности на вратаря Лев Яшин, който именно на това първенство си спечелва прозвището „Черния паяк“ заради черния си екип и огромните си размери, с които като паяк обхваща рамката на вратата. Ефектен е вторият гол на Иванов, който технически преодолява Масопуст и излиза сам срещу вратаря Шройф. После рязко замахва с крак, сякаш че ще стреля и вратарят веднага се хвърля към предполагаемия ъгъл, а Иванов спокойно изпраща топката в незащитения ъгъл.

След края на двубоя запалняковците нахлуват на терена и понасят на ръце вратаря на „Сборная“ Лев Яшин. В суматохата сръчен джебчия сграбчва прочутия каскет на Яшин и се изгубва в тълпата. Вратарят е огорчен, тъй като му е отнет безценният талисман и търси съдействие от полицията, въпреки че едва ли се надява виновникът да бъде открит. В разгара на ликуването в съблекалнята прочутият вратар е тъжен на фона на неговите съотборници. В този момент влиза полицай и му връчва смачкания каскет. А щастливият Яшин раздава автографи на всички охраняващи...

Във втория полуфинал между Франция и Югославия се разразява истинска драма. Въпреки че поради контузии в състава на „петлите“ не са прочутите Фонтен, Копа и Пиантони, домакините са смятани за фаворити, а и те самите са уверени в победата. Югославяните повеждат с 1:0, но французите съумяват не само да върнат гола, но и да доведат резултата до 3:1, а после и до 4:2 в своя полза. Куриозен е четвъртият гол – Йот получава топката в явна засада, която е маркирана. Той обаче е изнервен и с всичка сила рита топката във вратата на Шошкич, който въобще не реагира, тъй като има сигнал за засада. Но какво е удивлението на всички на стадиона, когато съдията Гранден от Белгия зачита гола. Тази явна несправедливост действа като истински допинг за „плавите“, които се хвърлят в шурм на отчаянието. Все пак изглежда, че всичко вече е решено, тъй като до края на мача остават само 15 минути. Тук обаче само в разстояние на три минути „плавите“ предлагат на домакините триминутен кошмар, от който те дълго време не могат да се отърсят. Кнез и на два пъти Йеркович бележат три безответни гола във вратата на неуверения Ламия. Макар че до края все пак остават 12 минути, французите са изпаднали в шок. Краят идва при 5:4 за Югославия – „плавите“ ликуват, а Ламия ридае, напускайки терена на „Парк де Пренс“. Както пише вестник „Екип“: „Йот предизвика гнева на боговете. Наказани сме.“ В утешителния финал Чехословакия бие психически разнебитената Франция с 2:0 и заема третото място.

100 000 посрещат „Сборная“!

По-малко от 18 000 зрители стават свидетели на коронасването на първия европейски шампион по футбол. Полупразните трибуни на стадиона навяват тягостно впечатление, но местните запаянковци още не могат да преживеят отпадането на Франция, а в деня на финала от сутринта вали почти есенен дъжд. „Плавите“ започват остро, дори грубо и сякаш взимат страха на съперника си. Яшин на няколко пъти трябва да прояви майсторство след мощни удари на Галич, Костич и Йеркович. Малко преди края на първото полувреме Йеркович пробива по десния фланг, а след прострелното му подаване топката се отбива от крака на съветския капитан Нето, от главата на Галич и... спира в мрежата зад Яшин – 1:0 за Югославия.

На почивката треньорът Гаврил Качалин запазва спокойствие, но играчите на „Сборная“ взаимно се навиват да вземат реванш и излизат за второто полувреме като преобразени. Само няколко минути след почивката Бубукин стреля неочаквано, Видинич изпуска хлъзгавата топка и Метревели изравнява. Три минути преди края на редовното време Иванов пропуска отличен шанс да реши спора, като от четири метра бие над празната врата. Тече 113-ата минута, а двата отбора вече си представят как ще преиграват мача три дни по-късно. „Плавите“ изглеждат по-изтощени физически, като явно драмата с Франция си казва думата. Точно тогава Михаил Месхи мълниеносно пробива по левия фланг и центрира, а Виктор Понеделник се извисява и с глава насочва топката в противоположния на вратаря ъгъл – 2:1 за СССР. Този гол носи и първата европейска титла за СССР! Началото на „Евро“ започва с Понеделник... По-късно той си спомня: „Видях пробива на Месхи, а бранителите на съперника и вратарят Благойе Видинич закъснях с реакцията си. Насочих топката в противоположния на вратаря ъгъл и така го хванах „в крачка“.“

734

В този първи шампионат на Европа изгряват звездите на футболисти като Михаил Месхи (неговият знаменит финт по-късно е копиран от нашия Сашо Костов от „Левски“), Слава Метревели, Виктор Понеделник и Игор Нето от СССР, както и на своенравния футболен „магьосник“ Драгослав Шекуларец, Милан Галич, Дражен Йеркович и Бора Костич от Югославия. Що се отнася до съветския вратар Лев Яшин, той отново доказва, че е номер едно не само в Европа, но и в света. С по два гола голмайстори на първенството стават Иванов и Понеделник (СССР), Галич и Йеркович (Югославия) и Ет (Франция).

Вестник „Екип“ пише: „Руснаците и югославяните изпълниха своя спортен дълг и за всички стана очевидно, че така трябва да се играе на финал за Купата на Европа. Те играха истински от самото начало.“ И още: „Футболна приказка с един добър великан – Яшин“. Сп. „Франс футбол“: „От този финал ще запомним блясъка на Яшин и главата на Понеделник. На 10 юли 1960 г. в Париж бе тържествено коронясан Негово величество Лев Първи“. Вестник „Паризиен“: „Въпреки дъжда зрителите бяха готови да паднат на колене и да се молят мачът да продължи още 120 минути“, в. „Пари жур“: „Мач, който се вижда веднъж на 20 години“. Това е и своеобразна оценка за турнира, който напълно опровергава скептиците и дава „зелена светлина“ за бъдещето.

А съветските футболисти правят почетна обиколка не само на парижкия „Парк де Пренс“. Завърнали се с европейската купа от Франция, те са аплодирани от 100

000 ентузиазирани зрители на ст. „Ленин“ в Москва и също дефилират с трофея. През 1964 г. и те ще разберат, че медалът има и обратна страна...

Финал в Париж – 10 юли 1960 г.

СССР – Югославия 2:1 след продължения, 1:1 (0:1) в редовното време

СССР: Яшин, Чохели, Масльонкин, Крутиков, Войнов, Нето (к), Метревели, Иванов, Понеделник, Бубукин, Месхи. Треньор – Гаврил Качалин.

Югославия: Видинич, Дуркович, Юсуфи, Жанетич, Миладинович, Перушич, Шекулараци, Йеркович, Галич, Матуш, Костич (к). Треньори – Александър Тирнанич, Любомир Ловрич и Драгомир Николич.

Голмайстори: 0:1 Галич (41), 1:1 Метревели (49), 2:1 Понеделник (113)

Съдия – Артър Елис (Англия), ст. „Парк де Пренс“ – 17 966 зрители.

БЪРЗО СВИВАМЕ ЗНАМЕНАТА

На 31 май 1959 г. на стадион „ЮНА“ („Югославска Народна Армия“) в Белград е и дебютният мач на българския национален отбор по футбол в европейските първенства. В първия кръг съперник на нашите е отборът на Югославия. Мачът започва още с „гол от съблекалнята“ на Милан Галич. Той стъписва българите, които дълго време не могат да се окопитят. Все пак постепенно играта се изравнява, но в нападение не можем да направим нищо съществено. И точно когато двубоят клони към минимална загуба, три минути преди края Тасич увеличава разликата, правейки задачата ни за реванша далеч по-сложна.

736

Голът на Тодор Диев не е достатъчен...

На 25 октомври същата година 50 000 зрители изпълват националния стадион „Васил Левски“ с надеждата, че нашите ще съумеят да стопят пасива от Белград. Две седмици преди това на същия стадион в мач, посветен на 50-годишнината на футбола в България, националите ни побеждават Франция, която тогава е трета в света. След нулево равенство в равностойно първо полувреме битката приключва само за две минути. В 54-ата минута Тодор Диев вдига трибуните на крака, защото още един гол би изравнил резултата от двата мача. Но само две минути по-късно Муич попарва надеждите – 1:1. До края нашите вече нямат нито сили, нито вяра, че могат да стигнат до желания обрат. А след спречкване от

игра са отстранени Никола Ковачев и Драгослав Шекуларац. Така бързо свиваме знамената в дебюта си на европейската сцена.

СУАРЕС – ВЕЗДЕСЪЩИЯТ ДИРИГЕНТ

За втория турнир от участие се отказват ФРГ, Финландия и Шотландия. Западногерманците аргументират отказа си с невъзможността за пълноценна подготовка на националите с оглед стартиращата на 1 август 1963 г. Бундеслига. Жребият се ръководи от председателя на организационния комитет на турнира – англичанина сър Стенли Роуз, който наскоро е избран и за президент на ФИФА. За осминафиналите директно се класират СССР като носител на трофея, както и Австрия и Люксембург – по жребий. Подобно на първия турнир, и тук не минава без политически несъгласия. Гърция трябва да се срещне с Албания, но по това време двете страни не поддържат дипломатически отношения. Албанците нямат нищо против и двата мача да се играят на неутрален терен, но гърците са категорично против и в края на краищата се отказват от участие. Така без борба Албания се класира за осминафиналите.

737

В мача Италия – Турция 6:0 италианският нападател Алберто Орландо става първият играч в историята на европейските първенства с 4 гола в един мач. Сензациите в предварителния кръг са отпадането на Англия и Чехословакия. Дебютът на островитяните на „Евро“ е подобен на тяхното първо участие на „Мондиал“. Както през 1950 г. те отпадат, победени от САЩ с 1:0, така и сега се препъват от Франция. По ирония на съдбата това става в годината, когато тържествено се чества вековния юбилей на футболната асоциация. Още на първия мач в Шефийлд „петлите“, водени от Копа, дават възможност на англичаните да стигнат единствено до... 1:1. Това е и последният мач на Уолтър Уинтърботъм като треньор на Англия след 15 години на този пост. Неговият наследник Алф Рамзи (същият, който 4 години по-късно ще направи Англия световен шампион) няма по-добра съдба – дебютът му е с 2:5 в Париж, като в този мач и Копа не играе за Франция. „Крушение на „Парк де Пренс“ – такъв е тонът на заглавията в английската преса. Другата изненада е отпадането на световния вицешампион Чехословакия, елиминиран от младия и амбициозен отбор на ГДР – 1:2 в Берлин и 1:1 в Прага.

Носителят на купата СССР има за съперник на осминафиналите Италия, която в приятелски мачове е победила и световния шампион Бразилия, и Аржентина. На мястото на Гаврил Качалин на треньорския пост вече е Константин Бесков. Той изненадва всички, като на първия мач в Москва не поставя на вратата знаменития Лев Яшин. Година по-рано Яшин е обявен за главния виновник за фиаското на „Сборная“ на „Мондиал '62“ в Чили, но въпреки това Бесков вярва в него и го съхранява. Съветските футболисти изнасят чудесно първо полувреме и защитата

Испанците ликуват с първата си европейска купа

738 на „адзурите“, съставена от имена като Чезаре Малдини, Трапатони, Факети и Гуарнери, е подложена на изпитание. Още до почивката СССР води с 2:0 и този резултат се запазва до края. Препълненият Олимпийски стадион в Рим с мощен рев призовава „скуадрата“ в атака, но домакините срещат добре организираната съпротива на тима на Бесков.

На вратата вече е Яшин, който в мача на „Уембли“, посветен на 100-годишнината на футбола в Англия, напълно опровергава скептиците, които преждевременно са го отписали от футбола. Яшин е в своя апогей и в Рим, където довежда до отчаяние италианските нападатели. Кулминацията е в 57-ата минута, когато при 1:0 за СССР е отсъдена дузпа за „адзурите“. Никой не се решава да поеме отговорността за изпълни удара, а накрая капитанът Салваторе определя Мацола, който неуверено поклаща глава. Удар – и Яшин като черна пантера се хвърля и лови топката! А Мацола закрива лицето си с ръце... Така с 1:1 в Рим СССР продължава борбата, а в края на 1963 г. Яшин е обявен за футболист номер 1 в Европа – единственият вратар досега, печелил „Златната топка“ на „Франс футбол“.

Най-голямата сензация на осминафиналите безспорно е отпадането на Нидерландия от... Люксембург. По финансови съображения и двата мача се играят в Нидерландия. И още първият мач в Амстердам завършва 1:1! „Лалетата“ все пак са спокойни, тъй като вторият двубой е в Ротердам. Люксембургците се бранят героично и светкавично контраатакуват. Димер става герой на мача, бележейки двата гола на победата – 2:1 за Люксембург, а княжеският отбор дори завършва мача с 10 души поради контузен играч, като смени тогава не са разрешени. Унгария отстранява ГДР, като в тези сблъсъци има два любопитни факта – и двата отбора се ръководят от унгарци (Лайош Бароти на Унгария и Карой Шоош на ГДР), а началният удар на мача в Берлин дава Валентина Терешкова – първата жена космонавт. За разлика от

СССР, финалистът в първия турнир Югославия отпада още на осминафиналите от Швеция. На четвъртфиналите Люксембург е на път да поднесе още една сензация след отстраняването на Нидерландия. Съперник на „князете“ този път е Дания, а след разменено домакинство резултатите са 2:2 и 3:3. Едва в третия допълнителен мач на неутралния терен в Амстердам Дания печели с 1:0, а Нидерландия този път не носи късмет на Люксембург.

Съветският химн звучи във франкистка Испания

Решено е финалната фаза да се състои в Испания, като за финалите се класират домакините, СССР, Унгария и Дания. В полуфинала Испания – Унгария на ст. „Бернабеу“ в Мадрид, домакините, които са смятани за фаворити, трябва да треперят 120 минути, за да стигнат накрая до успешното 2:1. Герой на мача става вратарят на Унгария Сентмихай, който спасява вратата си от неминуеми голове, а испанският треньор Вилялонга е критикуван, че не е включил в тима звездата на „Реал“ Франсиско Хенто. За сметка на това при иберийците с пълна сила сияе звездата на Луис Суарес, който по това време играе във великия „Интер“ на Хеленио Херера. На разбора преди мача Вилялонга обявява, че всички топки трябва да минават през Суарес. И този негов ход играе решаваща роля за крайния изход от двубоя. В продълженията, когато напрежението от неизвестността е достигнало връхната си точка, именно Суарес с дрибъл преминава няколко унгарски защитници и подава топката на заелия чиста позиция Амаро Амансио, който от упор бележи победния гол. От своя страна сборният отбор на СССР повтаря сценария от полуфинала с Чехословакия четири години преди това и отново съкрушава съперника си Дания с 3:0, като за втори пореден път се класира на финала на европейското първенство. А на ст. „Ноу Камп“ в Барселона звучи съветският химн – за първи път във франкистка Испания! В мача за третото място Унгария побеждава Дания след продължения с 3:1.

739

„Каудильо“ гледа победата на своите

Идва и очакваният с огромен интерес финал Испания – СССР в Мадрид. Малко преди началото му на трибуните се появява „Каудильо“ (водач, лидер) Франко – същият, който четири години преди това категорично отказва испанците да пътуват в „комунистическа страна“. Този път обаче двубоят е в испанската столица и той не би пропуснал една престижна победа на „неговия“ отбор. Дори с цената на това да изслуша прав съветския химн! Победата на Испания обаче съвсем не идва лесно. Още в началото двата тима си разменят по един бърз гол и в дълги периоди от мача играта е равностойна, като гостите също имат своите възможности. Над всички обаче изпъква с играта си великолепият Луис Суарес – вещ диригент на

националния отбор и „Интер“, който по-малко от месец преди това е вдигнал над главата си Купата на европейските шампиони след победа над „Реал“ Мадрид. Суарес майсторски сменя ритъма на играта и с дълги извеждащи подавания създава реални голови заплахи пред Яшин.

В самото начало Переда открива резултата след пас на Суарес, но скоро Хусаинов изравнява. Претъпканият „Бернабеу“ френетично подкрепя своите въпреки силния дъжд, излял се над стадиона след почивката. „Сборная“ също има своите шансове, а в един момент Фусте подкосява Численко в наказателното поле, но свирката на английския съдия Артър Холанд остава безмълвна. Редовното време отива към края си, очертават се продължения, а може би и... преиграване на следващия ден във Валенсия. Но не! Развръзката идва шест минути преди края, когато пак Суарес центрира, а Марселино използва недоразумение в отбраната на СССР и с глава бележи победния гол – 2:1 за Испания.

На това първенство изпъкват с изявите си вездесъщият Луис Суарес, Амаро Амансио и вратарят Хосе Ирибар от Испания, както и Алберт Шестерньов, Валерий Воронин и Игор Численко от СССР. Голмайстори са испанецът Переда, както и унгарците Бене и Новак с по два гола. Испания печели купата, а за СССР остават сребърните медали. При завръщането на тима в Москва на летището никой не чака играчите (четири години по-рано посрещането е помпозно и тържествено), а скоро след това тихомълком треньорът Бесков е сменен. Капитанът Валентин Иванов си спомня: „През 1960 г. в Москва ни приветстваха над 100 хиляди души. При завръщането ни от Испания на летището нямаше никой и ние се разотидохме с някакво неясно чувство за вина. Треньорът ни Константин Бесков бе уволнен, въпреки че това бе първата ни загуба под негово ръководство. А бяхме втори в Европа...“ Бесков все пак стига дори до ЦК на КПСС, търсейки не толкова запазването на поста си, а справедливост, но уви. Явно не е трябвало комунистическият СССР да загуби от франкистка Испания дори на футбол. „O tempora, o mores!“ („О времена, о нрави!“)...

740

*Финал в Мадрид – 21 юни 1964 г.
Испания – СССР 2:1 (1:1)*

Испания: Ирибар, Ривилия, Оливеля (к), Зоко, Калеха, Фусте, Суарес, Переда, Амансио, Марселино, Лапетра. Треньор – Хосе Вилялонга.

СССР: Яшин, Мудрик, Шустиков, Шестерньов, Аничкин, Корнеев, Воронин, Численко, В. Иванов (к), Понеделник, Хусаинов. Треньор – Константин Бесков.

Голмайстори: 1:0 Переда (6), 1:1 Хусаинов (8), 2:1 Марселино (84).

Съдия – Артър Холънд (Англия), ст. „Сантяго Бернабеу“ – 120 000 зрители.

ИЗГРЯВА ЗВЕЗДАТА НА ГУНДИ

Когато жребият за предварителния кръг противопоставя отборите на България и Португалия, повечето специалисти отдават предпочитание на иберийците. В състава им вече е изгряла звездата на „Черната перла“ Еузебио, а освен това тук са и седем от играчите на „Бенфика“, които същата тази 1962 г. са спечелили Купата на шампионите след драматичен финал с „Реал“ Мадрид – 5:3 в Амстердам. Въпреки това обаче българите поднасят на фаворитите неприятен сюрприз, получен след невероятна футболна трилогия, като за първи път в историята на европейските първенства спорът се решава с трети допълнителен мач.

На 7 ноември 1962 г. пред препълнения ст. „Васил Левски“ нашите карат съперниците да се съобразяват с тях. Макар че малко след почивката Еузебио доказва класата си и извежда гостите напред, в този мач на футболния небосклон изгрява звездата на легендарния Георги Аспарухов – Гунди, който дори засенчва „перлата“

741

Георги Аспарухов (вляво) заедно с Христо Бонев (в средата) и Добромир Жечев бяха основни фигури в едно „златно“ поколение

от Мозамбик. Първо след удар на Колев и отбита от Перейра топка той се извисява и в неподражаемия си стил с глава изравнява, а после поема топката с гърди и от линията на наказателното поле с рязко обръщане нанася светкавичен удар под гредата – 2:1 за България. Накрая и незабравимият Диев фиксира крайното 3:1. В ответния мач в Лисабон португалците хвърлят всички сили, за да стопят пасива от София. И почти успяват – шест минути преди края водят с 3:0, което им гарантира преминаване в следващия кръг. Но тук отново (както срещу Франция през 1961 г. в София) се появява Христо Илиев – Патрата и равенството от двата мача се запазва.

Третият допълнителен двубой е на 23 януари 1963 г. на неутралния терен в Рим, а освен от Георги Пачеджиев, нашият отбор се води и от унгареца Бейла Волентик. Срещата вече клони към нулево равенство, когато четири минути преди края след удар на Диев вратарят Перейра изпуска топката и Гунди бележи победния гол – 1:0 и България се класира за осминафиналите. Иберийската преса нарича Гунди „злият демон на португалците“, а цяла Европа говори с възхищение за него като за футболист от екстра класа... Треньорът на Португалия е принуден да признае: „Победата на българите е напълно заслужена, тъй като те бяха по-добрият отбор. Нашите играчи изчерпаха много от силите си през първото полувреме и след почивката изглеждаха уморени.“

Ето и някои други отзиви – в „Стадио“ (Болоня): „Българският отбор дирижираше играта открай докрай!“ В „Месаджеро“ (Рим): „Българите заслужиха своя успех благодарение на атлетическата си подготовка, като в това отношение имаха огромно превъзходство над португалците. Това особено добре се видя след почивката, когато вятърът не бе благоприятен за тях. Въпреки това българите влизаха бързо в полето на Португалия и имаха пълно превъзходство.“ Агенция „Франс прес“: „През по-голямата част от мача българите имаха териториално преимущество и заслужаваха по-голяма победа!“

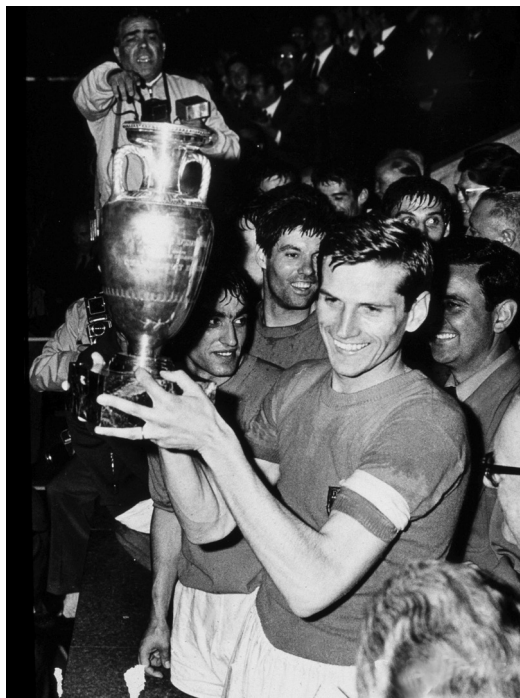
На осминафинала отново ни чака Франция, която още не може да ни прости отпадането от световните финали в Чили през 1962 г. Въпреки това нашите са на прага пак да оставят французите с наведени глави. С гол на Диев печелим първия мач в София. На реванша в Париж с попадение на Димитър Якимов стигаме до 1:1 15 минути преди края. И тогава идват три минути на обръкване, в разстояние на които „петлите“ постигат нови два гола и с 3:1 най-сетне преодоляват „българския синдром“.

... А „ПЛАВИТЕ“ ДОКОСВАХА ТИТЛАТА

От октомври 1965 г. турнирът за Купата на европейските нации вече се нарича „Шампионат на Европа – Купа Анри Делоне“, а всъщност популярното му название е европейско първенство. Дори датата 23 февруари 1966 г. се смята за рожден ден на европейските шампионати. За първи път сред участниците е и отборът на ФРГ, който твърде скоро ще изяви своята сила. И сега има прецедент – отборите на Англия, Шотландия, Северна Ирландия и Уелс са поставени в една група и едновременно с квалификациите разиграват и традиционния шампионат на Великобритания. За първи път официално е разрешена смяната на вратаря в случай на контузия, но това все още не се отнася за полевите играчи.

Отново не минава без политически аномалии – на 23 април 1967 г. Гърция и Австрия трябва да играят в Атина, но два дни преди мача в Гърция се извършва военен преврат и на власт идват „черните полковници“ от военната хунта. Австрийците бързат да се възползват от ситуацията и напускат Атина, заявявайки, че няма да играят мача в тази несигурна обстановка. Но УЕФА решава да се придържа към максимата, че политиките идват и си отиват, а футболистите не са длъжни да страдат заради тях. Така макар и няколко месеца по-късно, австрийците все пак пристигат в Атина, където домакините им нанасят тежко поражение – 1:4 с 3 гола на Сидерис – първият гръцки хеттрик в първенствата на Европа. Двубоят има и своето продължение на ответния мач във Виена – в 83-ата минута на ст. „Пратер“ се разразява масов бой между играчи, зрители, нахлули на терена, и съдии. За първи и последен път в европейските първенства един мач не завършва, а битият унгарски съдия Дюла Герьо е отстранен завина-

Капитанът на „адзурите“ Джачинто Факети вдига европейската купа в една луда римска нощ

ги от съдийството. В мача СССР – Гърция 4:0 за последен път в „Сборная“ играе големият вратар Лев Яшин.

Сензациите допълнително повишават интригата. Два кръга преди края на отбора на Чехословакия му трябва само две точки, за да е на първо място в групата. Първата е спечелена в Анкара срещу Турция, а втората се очаква при домакинството на смятания за аутсайдер тим на Ейре. Ирландците обаче печелят като гости с 2:1 и изхвърлят от турнира Чехословакия за сметка на Испания. Обезумели от неочакваната радост, испанците изпращат във федерацията на Ейре няколко каси с отлежало испанско вино. Но дори отпадането на Чехословакия не изглежда толкова изненадващо, колкото фиаското на ФРГ в дебюта на европейските първенства. В последния си мач вместо да спечелят, най-неочаквано световните вицешампиони от „Англия ’66“ завършват 0:0 в Тирана срещу Албания и дават път на Югославия към четвъртфиналите. В Тирана треньорът Хелмут Шьон самонадеяно се лишава от услугите на Зеелер, Мюлер, Бекенбауер и Майер и това негово пренебрежение е жестоко наказано. А отзвукът от пропадането на западногерманците дълго отеква във футболна Европа. В мача Нидерландия – Унгария 2:2 своя дебют с националната фланелка с гол прави великият Йохан Кройф.

В британската група световните шампиони от Англия трябва да преминат през иглени уши, преди да се класират. На 15 април 1967 г. пред 100 000 зрители на „Уембли“ Шотландия побеждава Англия с 3:2, като 4 от 5-те гола падат в последните 10 минути. Носителят на „Златната топка“ за 1964 г. Денис Лоу открива резултата в 27-ата минута и това 1:0 за Шотландия се задържа десет минути преди края. И тогава започва главата канонада, при която публиката на „Уембли“ изпада в истерия, а настроението на англичани и шотландци се мени по-бързо от мартенско време. Над всички е шотландският национал Джим Бакстър, който е „мозъкът“ на своя отбор. В 80-ата минута Боби Ленокс от „Селтик“, който месец по-късно ще вдигне над главата си Купата на европейските шампиони, увеличава на 2:0. Сякаш всичко вече е решено!

Но не така мислят домакините, които се вдигат на шум за своята накърнена чест срещу шотландските си „братовчеди“. Четири минути по-късно „Жирафата“ Джеки Чарлтън намалява разликата, но отговорът на „смелите шотландски сърца“ е мълниеносен – 3:1. Все пак две минути преди края Джефри Хърст (същият, който една година преди това със своя хеттрик на този стадион донася световната титла на Англия) пак намалява разликата, но за повече няма време. Така Шотландия побеждава световния шампион с 3:2 в неговия храм „Уембли“, а това за шотландците е равнозначно на повече дори от световната купа. След края на мача хиляди щастливи шотландски запалняковци нахлуват на терена, чупят вратите и си взимат по нещо за сувенир, а лондонската полиция има доста работа с развилнелите се хулигани.

На 24 февруари 1968 г. на реванша в Глазгоу се събират рекорден брой зрители в цялата история на европейските първенства – 134 000! Въпреки усилията на домакините, на които им е нужна само победа, двубоят завършва 1:1 и световните шампиони се класират за четвъртфиналите. Там Англия преодолява Испания, а Югославия разнишва Франция с 5:1. Въпреки че губи с 0:2 в Будапеща, в Москва СССР заличава пасива след 3:0 срещу Унгария в мач, който и до днес се смята за един от най-добрите в историята на „Сборная“. За първи път на европейските първен-

ства се въвежда правилото при равенство в двата мача при разменено домакинство да се удвояват головете, отбелязани на чужд терен. Ако и по този показател има пълно равенство, се прибегва до трети допълнителен мач на неутрален терен. Ако обаче една от страните не е съгласна, за решаване на спора се прибегва до жребий.

Фаталната рулетка на жребия

Финалната фаза е в Италия, а полуфиналите се изпълнени с драматизъм. В Неапол домакините от Италия приемат СССР. „Сборная“ обаче е преследвана от малшанс. Месец преди това след тежка автомобилна катастрофа Валерий Воронин едва оцелява. Поради недалновидна политика на футболната федерация на СССР „Сборная“ трябва да играе едновременно на два фронта. На 1 юни 1968 г. в Острава Чехословакия приема СССР в олимпийска квалификация и печели с 3:0. Но не това е най-лошото. Домакините играят подчертано грубо и провокативно, вследствие на което Численко, Хурцилава и Аничкин са тежко контузени. Това поведение едва ли е случайно, тъй като всичко се развива във времето на „Пражката пролет“, а до нахлуването на войските на Варшавския договор в Чехословакия остават по-малко от три месеца.

Само четири дни по-късно, на 5 юни „Сборная“ играе полуфинал срещу Италия в Неапол. Независимо от адската обстановка на ст. „Сан Паоло“ – почти 40-градусов пек и френетична подкрепа на 80 000 „професионални“ запалняковци – съветските футболисти принуждават италианците да се съобразяват с тях. После „адзурите“ взимат инициативата, но и те не могат да стигнат до гол. В края на редовното време отново гостите имат шансове да отбележат, но пропускат. А минути преди да изтекат и продълженията първо Еврюжихин, а после и Доменгини (ударът му се отбива в гредата) са на крачка от целта, но щастието им е обърнало гръб. Така за първи и единствен път в историята на европейските първенства се стига до тегленето на жребий, който да излъчи победителя.

Ето какво разказва за този епизод треньорът на СССР Михаил Якушин в своята книга „Вечната тайна на футбола“: „В съдийската стая бяха поканени капитаните на двата отбора Шестерньов и Факети, тримата съдии начело с германеца Курт Ченчер и представителя на УЕФА – испанеца Аугустин Пуйол. С известна хитрина и аз успях да вляза в помещението, където трябваше да се проведе жребият. Останалите участници в жребия ме гледаха с недоумение, но така и не разбирайки кой всъщност съм аз, пристъпиха към церемонията по тегленето. В началото се определяше каква монета да се хвърля – италианска или френска. Избраха френската десетфранкова монета. А после събитията се развиха като в трагикомедия. Пуйол запита Шестерньов коя страна ще избере. В това време аз успях внимателно да огледам монетата и забележах, че едната ѝ страна, наречена „фигура“, е леко пукната и изпъкнала. Имайки предвид спомена ми от детските години, когато хвърляхме монета, за да изберем кой ще започне пръв играта, веднага съобразих, че шансовете монетата да падне с върха откъм пукнатата част, са много по-големи.

Тихо подказвам на Шестерньов: „Избирай „фигурата“! Той обаче стои като втрещен. Повтарям: „Фигурата“! За трети път му казвам: „Фигура“!, но той отново